

Amerikaanse Vogelkers

Symposium Invasieve exoten 8 februari 2018

Verslag Berry Lucas

Presentatie Bart Nijssen en Gerard Koopmans van Bosgroepen

Onderstaand betreft informatie uit de workshop Amerikaanse Vogelkers met een presentatie van Bart Nijssen en Gerard Koopmans van de Bosgroepen. Op enkele plaatsen zijn vragen en discussies verwerkt in de weergave van de presentatie. De presentatie is separaat te downloaden.

Algemene informatie is o.a. beschikbaar in het boekje Amerikaanse Vogelkers, Van bospest tot bosboom, door Bart Nijssen, Jan den Ouden en Kris Verheyen . KNNV uitgeverij.

Inleiding Amerikaanse Vogelkers

De problematiek van Amerikaanse Vogelkers (*Prunus serotina*, ook wel bospest genoemd) bestaat al lang. Ook de bestrijding vindt al geruime tijd plaats, soms massaal met vrijwilligers (o.a. studentverenigingen). De gedachte was de Amerikaanse vogelkers (AV) te elimineren door intensieve bestrijding, maar dat is niet gelukt.

De AV is ingeburgerd tussen 1900 en 1924, nu is de soort wijdverspreid. In 1965 in 235 kilometerhokken present, in 2018 in 1389 kilometerhokken. De verspreiding wordt geholpen door vogels en andere dieren (voorbeeld foto vossenbraaksel). Inmiddels is de AV verbreid in heel Europa, en wordt met name in midden- en west-Europa als probleem gezien.

De AV staat niet op de Europese lijst van invasieve exoten (Unielijst), waarvoor de drietrapsaanpak geldt: 1. Preventie vestiging 2. Eliminatie in vroeg stadium 3. Beheer gericht op tegengaan verdere verspreiding. Vooral omdat AV niet te elimineren blijkt, dient daar een vierde stap aan toegevoegd worden: 4. *Integratie in beheer ecosysteem*. Doel is het ecosysteem veerkrachtig te maken met inbegrip van AV.

Prunus serotina is een belangrijke voedselplant voor veel insecten (blad en bloem) en zoogdieren/vogels (bessen). In Europa zijn 228 insecten gevonden op AV, waarvan 178 soorten *Prunus* als waardplant hebben. Door geleidelijke evolutionaire aanpassing is de vraat aan AV nu vergelijkbaar met die aan inheemse vogelkers *Prunus padus*. Dat vraagt om een wat andere kijk op de AV en de rol in bossen.

AV is een pioniersoort van nature die bij verdere bossuccessie het veld ruimt. Jonge individuen hebben een hoge schaduwtolerantie. Echter veel andere inheemse soorten in het bos hebben een nóg hogere tolerantie! Inheemse soorten kunnen zich vestigen onder oudere AV, bijv. linde, esdoorn. Ze profiteren onder meer van de snelle strooiselafbraak van AV. *Prunus*strooisel leidt namelijk tot een sterk verbeterde humusvorming.

Op kapvlaktes (met gepote grove dennen) werkt het anders. Daar speelt de hogere groeisnelheid van AV een rol bij lichtconcurrentie. Zonder maatregelen blijft de grove den niet over als er zaailingen van AV zijn. Berk en larix daarentegen groeien daar sneller uit en hebben minder last van lichtconcurrentie.

Bij de bestrijding kan in principe afgezien worden van het gebruik van chemische middelen. Financieel maakt dat op langere termijn niet uit.

Voor de juiste aanpak moeten keuzes gemaakt worden: bestrijden óf accepteren óf weerbaar bos ontwikkelen? Aan de hand van een beslisschema kan men een keuze maken en het bos "opsplitsen" in delen waar je bestrijdt en delen waar je het bostype aanpast. Dit is afhankelijk van

omstandigheden, beheerdoelen en beschikbare middelen. De keuze voor een “weerbaar bos” inclusief AV gaat samen met kiezen voor “donker bos”.

Aanpak en bestrijding

Conclusies kunnen worden getrokken aan de hand van ervaringen en onderzoek door Bosgroepen op de Veluwe, bij PWN, Kennemerland. Historisch gezien werden (of worden nog steeds) voor de bestrijding de volgende methoden toegepast.

Methoden:

- Prunus trekken
- 2-4-5 T ester bladbehandeling en stobbe (het zeer schadelijke Agent Orange uit de Vietnam-oorlog!)
- Afzetten en insmeren AMS (ammoniumsulfamaat)
- Glyphosaat stobbe behandeling 5%
- Glyfosfaat bladbehandeling 2 % max 100 cm
- (Druk) begrazing met schapen, geiten en koeien
- Trekken met de kraan

Ervaringen 20 jaar Prunusbestrijding (en inzichten laatste 10 jaar)

- Het zaad neemt na ongeveer 5 jaar af in kiemkracht
- Verjonging van AV gaat het best in de half-schaduw
- Materiaal > 7 cm is zeer goed te bestrijden met glyphosaat. Je bereikt 98% uitval bij de Prunus > 5 cm. Deze hebben voldoende groot zaagvlak en goede opname glyphosaat. Uitvoering vindt plaats augustus – oktober
- Materiaal < 7 cm is (vrijwel) niet te bestrijden met glyphosaat. Er is < 50% uitval bij Prunus < 5 cm en > 2 cm. Het zaagvlak is te klein, en ze hebben een te krachtige groei. Nabehandeling is noodzakelijk!
- Struikvormige uitlopers zijn vrijwel niet chemisch te bestrijden. Er ontstaan uitlopers op slapende ogen op wortelhals
- (Druk)Begrazing kan ondersteunend werken. Begrazing is effectief mits :
 - Het lang volgehouden wordt
 - Aangepast wordt op de plaatselijke situatie
 - Gebruik gemaakt wordt van een gescheperde kudde
 - Gebruik van netten voor afrastering te behandelen stukken
 - Begrazing werkt in feite alleen via druk, anders mijden de dieren de AV (vinden ze niet lekker). 5% AV in menu wordt gewoon meegenomen. Normaal begrazen is juist contraproductief, werkt AV ontwikkeling in de hand.
 - Let op giftigheid voor graasdieren bij grote hoeveelheden!
- Vrijwilligers zijn onmisbaar:
 - Let op goede aansturing
 - Zorg voor motivatie: betrek bij de plannen en laat zien wat er gebeurt
- Goed inventariseren is belangrijk:
 - Alle zaadbomen vastleggen
 - Alle zaadhaarden vastleggen
 - Uitvoering moet gebeuren door vakman
 - Inventarisatie kan met GPS, terreinkennis is essentieel.

Faalfactoren en valkuilen bij prunusbestrijding zijn o.a.:

- Geen samenwerking met burens (bijv. aanplant in belendende particuliere percelen)

- Geen vast beleid
- Subsidie afhankelijkheid / Financiën
- Aandacht verschuiving / prioriteiten
- Discussie m.b.t. gebruik chemische middelen
- Enorme hoeveelheid zaailingen na bestrijding

Algemene strategie van de aanpak:

- Het kost tijd en vergt lange termijn denken en goede financiële planning. Ga uit van een werkplan van 5-10 jaar met voldoende financiën en personeel/vrijwilligers.
- Kennis van het terrein is van belang om aannemer (vrijwilligers) gericht in te zetten
- Prunusbestrijding vergt een lange adem, want:
 - Na 5 jaar is de kiemkracht enorm afgenomen
 - Nazorg dient nog minstens 7 – 10 jaar plaats te vinden in de vorm van afzetten, begrazen en trekken
- Bij de strategie hoort de overweging wel of geen glyphosaat gebruiken! (NB De Bosgroepen stoppen ermee).
- Werk vanuit open terrein in de richting van dichte vegetatie.
- Maak een plan voor de randen met prunusrijke buren.
- Zet vrijwilligers nuttig in.

Aanvalsplan (bij gebruik van glyphosaat)

- Gebruik recente bestekken, intensieve inventarisatie is nodig. Doel: zaadbomen 100% verwijderen.
- Jaar 1: Alle Prunus dikker dan 5 cm en zaadvormers bestrijden/insmeren.
- Jaar 2 en verder: opnieuw alle Prunus dikker dan 5 cm en zaadvormers.
- Vanaf jaar 4 zaailingen gaan steken en trekken. Werk daarbij van open naar dichte gebieden! Bijvoorbeeld beginnen in het stuifzand en daarna pas bosrand en bos.

Faalfactoren bij gebruik glyphosaat zijn:

- Materiaal slordig ingespoten (morsen)
- Te dunne stammen/takken ingesmeerd (minder dan 5 cm dik).
- Stam/takken te hoog afgezet
- Onjuiste mengverhouding gebruikt > 5 %; Er moet een dikke laag op het volledige vlak intrekken ("roze koek")
- Verwerking van glyphosaat in regen
- Houdt dus zicht op werk van aannemer.
- Insmeren van de stobben moet binnen een half uur, liefst meteen. Ideaal is als degene die zaagt ook smeert of spuit, met 5% glyfosaat. Beste periode loopt van augustus tot oktober want dan komt het meeste glyfosaat in de wortels

NB Chemische middelen zijn/worden geheel of gedeeltelijk uitgebannen. De Bosgroepen gaan stoppen met het gebruik van glyphosaat!

Werken zonder glyphosaat kán:

- Maak werkblokken (indeling terrein)
- Leg alles zo goed mogelijk vast
- Houdt het gebied zaadloos!!!!

- Er kan gebruik gemaakt worden van een paard of licht kraantje om te trekken (nadeel is dat er een kiembed ontstaat. Hier snel bij zijn om zaailingen te verwijderen).
- Zet drukbegrazing met schapen of geiten in in “spinazievelden”.
- Zet vrijwilligers optimaal in en motiveer ze. Betaalde specialisten/werknemers kun je juist inzetten in probleemgebieden.

Kosten bestrijding met en zonder glyphosaat:

De kosten met en zonder glyphosaat (volledig mechanisch) werken liggen afhankelijk van de omstandigheden ongeveer op hetzelfde niveau, ongeveer €1500 euro per hectare. Het is mede afhankelijk van de dichtheid van de opslag. Het vervolgbeheer is goedkoper bij gebruik van een kraantje. € 500 startactiviteit, daarna € 100 euro vervolg per hectare per jaar zaailingen verwijderen, 10 jaar lang. Je kunt ervoor kiezen om alleen in bijzondere gevallen toch glyphosaat te gebruiken

Bossen weerbaar maken als alternatief

Doel is om AV niet meer te bestrijden, maar minder dominant te maken.

- Onder AV als boom, kunnen “opvolgerbomen” worden ingebracht (aanplant “onder scherm”): winterlinde, haagbeuk, Europese vogelkers, esdoorn, hazelaar, tamme kastanje, beuk
- Liefst lichtere plekken zoeken voor de aanplant
- Als concurrerende pioniers in licht (in kapvlakte) aanplanten: ratelpopulier, berk, lariks

Aanpak bij grove den verjonging na kaalkap:

- aanplanten en begeleiden
- knippen en breken AV en zo Grove den vrijstellen
- Larix gaat erbovenuit. Esdoorn gaat er ook boven uit.

Aanpak bij aanwezigheid dichte struiklaag AV in haard:

- Struiklaag laten doorgroeien tot stakenfase
- Daaronder opvolgersoorten aanplanten
- Werkt ook onder een dubbel scherm (grove den/eik en Av).

AV in bossysteem kan dienen als tijdelijke overgangsfase (onderzoek KU Leuven):

Beste AV selecteren als kwaliteits-kersenhout (Bij voldoende licht maakt AV rechte staken die kwaliteitshout kunnen opleveren). Daarna onderplant van inheemse soorten om inheems loofhout te ontwikkelen. Na de kap van AV is een inheems bos ontstaan. Ook Staatsbosbeheer doet een proef.

N.a.v. discussie: Doorontwikkeling komt niet vanzelf goed. Successie leidt tot donkerder bos.

Lichtminnende soorten zullen verdwijnen. Donkere-bossoorten komen vaak niet terug omdat de zaden daarvan verdwenen zijn in de lange tijd dat het gebied begroeid was met heide. Daarom is ingrijpen nodig.

Vragen

Wat doe je met het afgezette materiaal/stobben/stronken?:

- Het dient afgevoerd te worden of op rillen gelegd.

- Laten liggen is weliswaar wenselijk voor bosvorming en organische stof op arme zandgronden. Maar als je alles laat liggen hindert dat het vervolgbeheer/het verwijderen van nieuwe opslag. Let op, uit rillen kunnen weer nieuwe struiken uitlopen.
- Gebruik als biomassa is mogelijk. Van afgevoerd takhout kunnen chips gemaakt worden.
- Versnippering geeft verruiging, met name omdat versnippermachine teveel op een plek staat op pad.

Kiezen voor bestrijden of een andere aanpak per object of op gebiedsschaal?

Dat hangt van het gebied af, de lokale situatie, de grootte van het terrein, invloed van burens en andere randeffecten.

Bestrijding is met name een opgave in Natura2000 gebieden, maar overheden doen zelf vaak niet mee, vaak uit onwetendheid! Wijzen op verantwoordelijkheid is nodig.

Hoe voorkom je “prunusmoetheid” bij vrijwilligers? Hoe vrijwilligers inzetten?

- Zorg dat het volgehouden wordt voor succes. Accepteer echter dat je het nooit meer kwijt raakt, als je stopt komt AV terug (via bessenvraat vogels). Een keer in de drie jaar dient men weer zaailingen te trekken. Uitzaaien is wel zeer plaatselijk, soms bij roestbomen van vogels
- Bij de aanpak van AV dient men te letten op de zonering: waar richt je je maatregelen op: begin bijvoorbeeld in open duinen en niet in het bos. Niet beginnen in de haarden, maar daar waar de AV nog nauwelijks staat. Werk naar de haarden toe, anders is het geld op voor het klaar is.
- Wissel niet van beleid/aanpak.

Is uitputten (op een meter/borsthoogte afsnoeien) een goede methode?

- Dit werkt goed als daarmee het scherm erboven dicht blijft (licht!)
- Werkt als een paraplu waardoor eigen zaailingen dood gaan. Ze moeten niet in bloei komen
- Lange adem is nodig, betrokkenheid bij stukje bos
- Herhaald afzetten 2-3 keer per jaar, met hand scheuten afbreken en zo knopzetting voorkomen,
- Het is zomerwerk, maar werk past binnen de gedragscode bosbeheer/natuurbeheer (i.v.m. verstoring broedvogels)

Helpt ringen?

- Ringen is ook een vorm van uitputten van de boom. De boom probeert te herstellen, maar krijgt geen kans. Het werkt vooral in niet te open opstand met weinig licht.
- De tak/stronk/stam kan uitlopen, maar minder bij oudere AV. Je kunt de uitlopers verwijderen
- Het is effectief, maar wel arbeidsintensief (herhaaldelijk terugkomen)
- Zeer effectief is schillen, van brede strook of gehele stam, maar is intensief en kan alleen met vrijwilligers.

Andere plaagsoorten meenemen?

Dat kan. Bijv. *Cotoneaster* reageert anders, die moet je meer uitgraven met kraantje. Slim om samen met AV te doen. Wel afvoeren, loopt namelijk uit.

Hoe komen de strategieën beschikbaar?

De VBNE stelt praktijkadviezen op. Behoeftes kan aangegeven worden bij de VBNE. De adviezen worden evt. geüpdatet met nieuwe methoden. Echter niet elk idee blijkt op lange termijn echt werkzaam (varkens in bos?)

We zouden moeten kijken naar gemeenschappelijke actie via NVWA met andere staten.

Moeten we niet zorgen dat AV als invasieve exoot op de Unielijst komt?

Vanuit de gezamenlijke beheerders (VBNE) proberen we dat. De overheid wil het echter niet als het niet van Europa hoeft. AV is al in zodanige mate aanwezig, of het de vraag is of het wel zin heeft om de soort op de Unielijst te zetten.

Opm. Plaatsen op Unielijst kan de aandacht wegtrekken van soorten die nu nog wel goed aan te pakken zijn. Optreden voor ze een probleem zijn.